

דברי תורה לפרשת תולדות

מאת ד"ר איילת סיידלר

רבקה

בספר בראשית חוות אימהות האומה עקרות מתמשכת. שרה, רבקה, רחל ואף לאה לאחר שילדה ארבעה בנים, הן עקרות. שרה רחל ולאה מתייחסות לעקרותן ופועלות על מנת להיחלץ ממנה - שרה יוזמת את מתן שפחתה לאברהם, רחל זועקת את כאבה ונותנת את שפחתה לבעלה, וכך גם לאה. לעומתן, רבקה לכאורה אינה "משדרת מצוקה" ואינה פועלת לפתרון בעייתה. נוסף לכך את העובדה שמבין סיפורי העקרות רק בסיפור של רבקה חושפת התורה בפנינו את משך זמן העקרות - יצחק בן ארבעים בנישואיהם ובן שישים בלדת יעקב ועשיו. אם כך מסתבר שבמשך עשרים שנות עקרות לא משמיעה רבקה את קולה. בשונה מסיפורי העקרות האחרים, מי שפועל לחלץ את רבקה ממצוקתה הוא בעלה יצחק. הוא זה שעותר לאלוקים בשל עקרות אשתו ואלוקים גם נענה לו.

(כא) וַיִּעֲתֶר יִצְחָק לַה' לְנִכְחַ אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הוּא וַיִּעֲתֶר לוֹ ה' וַתְּהִר רַבֵּקָה אִשְׁתּוֹ:

חז"ל נתנו דעתם לשתיקתה של רבקה ובארו את הפסוק באופן הבא

בראשית רבה סג, ה

ה ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו, ... לנכח אשתו, מלמד שהיה יצחק שמוח כאן והיא שמוחה כאן ואומר רבש"ע כל בנים שאתה נותן לי יהיו מן הצדקת הזו אף היא אמרה כן כל בנים שאת עתיד ליתן לי יהיו מן הצדיק הזה.

אולם דבריהם מותירים אותנו עם השאלה - מדוע מסתפקת התורה ברמיזה לתפילתה של רבקה? מדוע לא משמיעה התורה את קולה של רבקה? מדוע אינה מדווחת על מעשיה?

זאת ועוד, שתיקתה של רבקה מפתיעה במיוחד על רקע היכרותנו עמה בפרק כד - בתיאור המפגש עם עבד אברהם, ובפרק כז - בסיפור מכירת הברכות. בפרקים אלו אנחנו מתוודעים לרבקה היוזמת, הפעילה והעצמאית. מדוע שונה התנהגותה בתקופת עקרותה הארוכה?

שאלת התנהלותה של רבקה בתקופת עקרותה הממושכת מתחזקת לנוכח תגובתה לקשיי ההיריון. כאשר מתרוצצים הבנים בקרבה משמיעה רבקה לכאורה תלונה - אם כן למה זה אנכי? פרשני ימי הביניים הבינו את דבריה הקצרים של רבקה בדרכים שונות

ד"ש"י: תאמר אם כן - גדול צער העבור: למה זה אנכי - מתאוה ומתפללת על הריון:

רמב"ן: הנכון בעיני כי אמרה אם כן – יהיה לי למה זה אנכי – בעולם, הלואי אינני, שאמות או שלא הייתי, כטעם כאשר לא הייתי אהיה (איוב י ט):

אבן עזרא: והיא שאלה לנשים שילדו אם ארע להם ככה, ותאמרנה לא. וטעם ותאמר אם כן הדבר והמנהג, למה זה אנכי בהריון משונה

רש"י מניח שרבקה מתחרטת על כך שהיא בהריון! רמב"ן מלמדנו שרבקה בקשה את נפשה למות! ואבן עזרא מסתפק בכך שרבקה מתלוננת על הריון משונה (לאחר עשרים שנות עקרות!)

ייתכן שהמפתח להתנהגותה החריגה של רבקה מצוי במדרש חז"ל המוכר כל כך:

בראשית רבה סג, ו

ויתרוצצו הבנים בקרבה, בשעה שהיתה עומדת על בתי כנסיות ובתי מדרשות יעקב מפרכס לצאת הה"ד (ירמיה א,ה) "בטרם אצרך בבטן ידעתיך", ובשעה שהיתה עוברת על בתי עבודת כוכבים עשו רץ ומפרכס לצאת הה"ד "זורו רשעים מרחם" (תה' נה,ד) ותאמר אם כן למה זה אנכי...

דומני שבעלי המדרש מסבים את תשומת לבנו לחרדתה של רבקה. חרדה זו אינה מתמקדת בשאלה מה יהיה מינו של העובר, מה יהיה מראהו, האם יולד בריא או שמא חלילה בעל מום. דאגתה של רבקה ממוקדת בשאלה אחת: האם העובר שברחמה מתעניין בבתי מדרשות או שמא הוא מתעניין בעבודת כוכבים. במילים אחרות המדרש מצביע על כך שרבקה מוטרדת משאלת דמותו הרוחנית של העובר אותו היא נושאת ברחמה.

דבריו של הרש"ר הירש עשויים להסביר חרדה זו

רשר"ה

כבר עמדנו על הניגוד הגמור שבין רבקה לסביבתה. ... רבקה למרות מעלותיה הגדולות הייתה בתו של ארמי, נולדה בארם, ושם נתחנכה, והיתה אחותו של לבן, ארמי לכל דבריו. מה יהיה טיב הבנים שיולדו מנישואים אלה אם "רוב בנים דומים לאחי האם" (ב"ב קי,ע"א)? כך מוכנים אנחנו מראש לסתירה, העתידה להתגלות לנו לאחר מכן; לא נתפלא, כאשר נראה בין הבנים את עשו, אלא תמוה נתמה כאשר נמצא ביניהם את יעקב.

לאור דבריו של הרש"ר הירש נוכל להבין טוב יותר את כוונת המדרש. המדרש מרמז שבמהלך ההיריון חרדה רבקה באשר לדמותם הרוחנית של הבנים שתלד. הרב הירש גם שופך אור על המקור לחרדה זו. חשש זה נובע ממודעותה ל"מטען" אותו היא נושאת השונה כל כך מבית אברהם אליו עברה בנישואיה. ייתכן שחשש זה הוא המשתק את רבקה בכל תקופת עקרותה ומונע ממנה לפעול בדומה לשאר האימהות.

הבנה זו של התנהלותה של רבקה מלמדת על מודעתה ואחריותה לתפקידה ולייעודה – הקמת בית ישראל.